

SPROGMUSEET

Redaktør: Ole Stig Andersen

Hva’ffornoed? Om ordet ”hvad” i dansk talesprog

Af [Maria Jørgensen](#) 30. november 2011 • I kategorien [Grammatik](#) •

I det danske skriftsprog kan ordet **hvad** kun skrives på én måde – h-v-a-d (hvis vi ikke tæller det **hva’** med, der af og til sniger sig ind i tekster der skal virke talesprogsagtige). Men der findes reelt fire forskellige udtaler af ordet – og der er faktisk overraskende faste mønstre i, hvornår du bruger hvad.

De fire typer er: *hva’*, der udtales med et kort Hansen-a; *hvar*, som udtales med et kort Larsen-a; *hvad*, som udtales med blødt d; og til sidst *hva’*., der udtales med et langtrukket Hansen-a (kolonet er en måde at markere en langtrukken lyd i samtaleanalyse).

Du er måske usikker på, hvor faste disse mønstre er – kan man ikke bare bruge alle formerne som man vil? Prøv imidlertid at lægge mærke til, hvor mærkelige de to følgende sætninger lyder, hvis du siger dem højt for dig selv:

- Gud, hvor vildt, *hvad*?

- *Hvar* siger du?

Det er langt fra tilfældigt, hvornår du bruger hvilken type **hvad** – og gennem en række undersøgelser af naturligt forekommende telefonsamtaler har vi fundet ud af følgende:

Hva’

Hva’ fungerer som almindeligt spørgeord og i genafslutninger (som fx når man siger ”eller *hva*” efter en spørgende ytring). Her er et eksempel på *hva’* som det almindelige spørgeord:

Johanne: Hej **hva’** laver du

Lene: hh Jeg er lige i bad hhhh ((sagt med meget smilende stemme))

Hvar

Hvar bruges som reparatur når der er problemer med at høre hvad der bliver sagt, og for at markere overraskelse. Det fungerer også som genafslutter i sætninger af typen ”Gud, hvor vildt, *hvar*?” Her er et eksempel på *hvar* ved reparatur (den mest almindelige funktion for dette ord):

A: Så de:t da en fest der ve’ noget

B: **Hvar**

A: Det var da en fest der ville noget

Hvad

Hvad bruges også ved reparatur, men tillader brugeren at udpege specifikke problemer i en ytring, modsat *hvar*, som bare indikerer, at der var et eller andet problem. Lad os se kort på følgende eksempel:

Claus: nå ja men altså jeg fortæller dem ærligt hvordan jeg *er* ikke

(1.2 sekunders pause)

Lars: hvordan du **hvad**

Claus: altså (.) hvordan jeg *er*

Lars, som er den der bruger reparaturmarkøren, viser, at han har hørt ytringen (og at der altså ikke er tale om et auditivt problem) ved at gentage ”hvordan du”, og derefter indsætte *hvad* hvor problemet er.

Hvad bruges desuden også i genafslutninger (af samme type som *hva’* også bruges i), og kan i sjældne tilfælde bruges som spørgeord, men kun når der er brug for ekstra markering.

Hva’:

Hva’: bruges som en måde at indlede spørgsmål på, som her:

B: **Hva’:** Har I gang i kokkeriet

P: æ:h jeg ved ikk ø:h hhhh mVi kommer nok ti’ o’ spise...

Talesproget bliver tit bedømt som sjuksket og fejlfyldt, men det kunne tyde på at talesprogets grammatik i virkeligheden er nok så kompleks: hvor skriftsproget kun har ordet **hvad** (h-v-a-d) at gøre godt med, bruger vi i talesproget fire forskellige varianter med hver deres udtale og funktioner; og det er tydeligvis slet ikke tilfældigt, hvornår de enkelte varianter bliver brugt!

Seneste sprognyheder

19/3	Evolution i sprog: Dovenskab har Åndret ord videnskab.dk
30/10	Hvem taler: Kan du hÅ, re forskel på¥ menneske og maskine? www.dr.dk
6/3	DansklÅrer: Tosprogede bÅ, rn bliver sprogligt forsÅ, mt www.bt.dk
28/2	Flere og flere ordblinde Årter på¥ universitetet - Magisterbladet magisterbladet.dk
22/2	Keeper eller mÅ¥lmand å€” hvilket ord er bedst? Dansk SprognÅ;vn dsn.dk

28/3	Indigenous languages come from just one common ancestor, researchers say - ABC News (Australian Broadcasting Corporation) www.abc.net.au
27/3	UVic news - University of Victoria www.uvic.ca
26/3	New York Nonprofit Media: Native American nonprofit aims to boost community health by teaching Lakota language nynmedia.com
22/3	Teenage business owner aims to revitalize Blackfoot language globalnews.ca
19/3	Language revival preserving history www.smh.com.au

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sprog-museet.dk på et større kort

Nye kommentarer

Artikler om

Arkiv

Læs også:

1. [Hvad er der blevet af Maren?](#) Maren var i århundreder et af de mest populære pigenavne i Danmark. Det var så populært at mere end 20 % af alle kvinder bar dette navn i 1600-tallets Vendsyssel....
2. [Stavelser. Del 1: Hvad er en stavelse?](#) "Klant ikke Deres Irmapige". For en del år siden gjorde Irma et omdiskuteret forsøg på at omgå den akavede bydemåde af ordet "klandre" ved at fjerne en stavelse Når man...
3. [Ingen fare for domænetab: naturvidenskabelige forskere vil altid have brug for dansk](#) Mia Madsen: "Der vil altid være brug for dansk" Er naturvidenskabelig forskning truet af domænetab til engelsk? Hvis forskerne næsten udelukkende udgiver artikler på engelsk, betyder det så ikke, at...
4. [Dansk sprogpolitik i Sydslesvig](#) Det er intet mindre end en lille mindretalspolitisk revolution, som Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW) har lagt op til med sit forslag om en sprogpolitik for det danske i Sydslesvig. Partiet vil...

Tagget med: [Dansk](#), [grammatik](#), [talesprog](#)

3 kommentarer

Ruben Schachtenhaufen

30. november 2011 • 22:52

Jeg synes det er rigtig spændende at du interesserer dig for sammenhængen mellem udtalevariation og betydning. Det er et emne der interesserer mig meget, og jeg vil derfor tillade mig at udfordre dig med en anden fortolkning. Det skal siges at jeg ikke har lavet en grundig analyse af det, så dette er primært baseret på min intuition.

Du nævner at der findes fire forskellige måder at udtale 'hvad' på. I DanPASS (<http://danpass.dk>) kan jeg imidlertid finde 23 forskellige transskriptioner af ordet. Jeg har samlet dem her inkl. antal forekomster: <http://schwa.dk/filer/hvad.txt> og du kan høre dem her: <http://schwa.dk/filer/hvad.mp3>

I princippet udtales hver enkelt forekomst forskelligt fra alle andre hvis man er fintfølede nok. Spørgsmålet må derfor være hvor mange fonologisk kontrasterende ord der er. Jeg vil påstå at der er to /vað/ og /va/, hvilket både kan stemme med realiseringsmulighederne og betydningen.

Først vil jeg slå dit 'hvad' og 'hva' sammen til et og samme ord /vað/. I ubetonet stilling forsvinder sidste konsonant i lighed med andre grammatiske småord som *vil*, *med*, *kan*, *skal* osv. Om /ð/ er udtalt er derfor primært et spørgsmål om hvorvidt ordet står i fokus eller ytringsfinalt, hvor grammatiske småord typisk udtales distinkt, med tryk. Imidlertid er konsonantreduktionen i disse ord på vej til at blive fonologiseret, så mange talere har også den reducerede variant som distinkt form. Betydningen er dog den samme: Ordet indikerer at afsenderen mangler en information på den plads hvor ordet står, og der appelleres til at modtageren leverer den information. Mit gæt er at du ikke finder at [vað] og [va] betonet og kontrasterende hos en og samme taler.

Dernæst vil jeg påstå at 'hva:' fonologisk er det samme ord som 'hvad' og 'hva', altså /vað/, men brugt i en særlig funktion. Vokalforlængelsen vil jeg kalde en tøven, men den er ikke nødvendig for at ordet får den funktion. Det kan fint udtales 'hva, har I gang i kokkeriet?' uden længde eller /ð/, ligesom det kan udtales 'hvadøhhm, har I gang i kokkeriet?'. Denne funktion er noget mere uformel end de andre, og jeg vil fortolke det som en påkaldelse af opmærksomhed og forberedelse på at der følger et spørgsmål. Omfanget af tøven kan dels være et udtryk for hvor meget der skal til for at påkalde den andens opmærksomhed, dels hvor man tid man selv har brug for for at forberede spørgsmålet.

/va/ adskiller sig tydeligere syntaktisk og fonologisk idet det ikke udviser så meget variation og så kan det ikke indgå i en anden sætning. Det forstås bedst som en selvstændig sætning, en uformel variant af "Vil du være venlig at gentage?" underforstået 'jeg hørte ikke hvad du sagde' eller 'jeg kan ikke tro mine egne ører'.

Svar

Maria Jørgensen

3. december 2011 • 14:09

Hej Ruben,
Tak for din kommentar.

Mine undersøgelser har taget udgangspunkt i nogle meget konkrete hypoteser om, hvilke funktioner disse fire "hvad'er" har, og formålet har været at be- eller afkræfte hypoteserne, så lige netop om nogle af "hvad'erne" kunne slås sammen til forskellige repræsentationer af det samme "hvad" har jeg ikke fokuseret på (endnu!). De funktioner de har udført i det data jeg har været igennem indtil videre giver et indtryk af, at de alle har forskellige funktioner.

Men med det sagt, så tror jeg du har fat i noget – jeg har også overvejet, om ikke i det mindste hva' og hvad kunne slås sammen. Mit problem er at jeg så ville skulle acceptere, at de i princippet ville kunne

erstatte hinanden på alle givne tidspunkter, og det tror jeg ikke er muligt. Måske kan de kun erstatte hinanden i de positioner du nævner – hvad havde ganske rigtigt en tendens til at forekomme ytringsfinalt i data, men jeg har ikke bevidst undersøgt om fokus kunne have noget at skulle have sagt de gange, hvor jeg fandt det i en anden position end ytringsfinalt, men det lyder sandsynligt. Men jeg må indrømme, at jeg ikke er sikker på, at placeringen i sætningen er den eneste faktor der spiller ind, når vi bruger det ene "hvad" frem for det andet (muligvis – og højst sandsynligt! – er det en faktor, men ikke den eneste). Det er også grunden til, at jeg ikke har slået de to kategorier sammen (endnu!). Jeg mener der både er noget i data der taler for at skulle slå dem sammen, og noget der taler imod: fx indgår begge i genafslutningen "eller hva(d)", og der ser ikke ud til at være forskel på, hvornår det ene bliver brugt fremfor det andet; og, som du skriver, har hvad en tendens til at stå ytringsfinalt, så sætningsplacering spiller nok en eller anden rolle. Men det er kun hvad der kan stå alene som reparation (når der er problemer), mens hva' bliver nødt til at stå i et større syntagma ("hva' hedder det..." eller "hva' siger du du") – hvad kan altså noget andet end hva', og da jeg har fokuseret på funktion, har jeg valgt ikke at slå dem sammen.

Det er helt klart noget jeg vil blive ved med at undersøge nærmere, så jeg sætter stor pris på din kommentar. Og tak for linket til data, det bliver spændende at se på!

Svar

Ruben Schachtenhaufen

9. december 2011 • 13:28

Jeg vil lige uddybe mit svar lidt. Nu håber jeg ikke at jeg lægger nogle forkerte ord i munden på dig, men for mig ser det ud til at du har en hypotese om at vi har fire fonologisk forskellige hvad'er som svarer til fire (?) forskellige funktioner.

Det som jeg ønsker at påpege er man kan begrænse det til to fonologiske hvad'er, idet det gælder at

- * Alle ord kan udtales mere eller mindre distinkt/reduceret
- * Alle ord kan udtales tøvende

Det er ikke særlige egenskaber for hvad'erne. Dermed kan 'hva:', 'hva' og 'hvad' slås sammen til et og samme fonologiske ord /vað/, og de forskellige udtalemuligheder af dette ord svarer ganske godt til den udtalevariation man ser i andre fonologisk sammenlignelige ord. Bemærk at man fonologisk traditionelt skelner mellem fri og bunden variation, så det at 'hva' og 'hvad' ikke findes i samme position i ytringen, er ikke et argument for at det fonologisk er to forskellige ord – snarere tværtimod.

Dermed har vi to fonologiske kontrasterende ord /vað vɑ/ og de to ektrafonologiske faktorer reduktion og tøven, som giver dine fire varianter. Jeg er ikke samtaleanalytiker, så jeg har ikke så mange hypoteser om ords funktioner. Jeg tror dog man kan have glæde af at analysere funktionen af reduktion og tøven mere holistisk og ikke kun som noget der er isoleret til et enkelt ord.

Svar

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.